

Pedikulóza

Mgr. Dana Koktavá

Lékárna Na Středisku, Olomouc

Pedikulóza je napadení vši dětskou (*Pediculus capitis*). Výskyt vši dětské se v posledních letech zvyšuje ve všech zemích světa, včetně České republiky. Příčinou je rezistence k odlišivovacím insekticidním přípravkům.

Klíčová slova: veš dětská, *Pediculus capitis*, výskyt, odlišivování.

Pediculosis

Pediculosis is head lice infestation (*Pediculus capitis*). The incidence of head lice in recent years increased in all countries including the Czech Republic. This is due to insecticide resistance to anti-lice preparations.

Key words: head louse, *Pediculus capitis*, incidence, delousing.

Dermatol. praxi 2012; 6(3): 156–157

Napadení vši dětskou je parazitární onemocnění, označované jako pedikulóza. Všy jsou ektoparaziti, kteří jako své hostitele využívají výhradně nejrozšířenější savce, včetně člověka. Jedná se o hmyz se zakrnělými křídly a trojicí párů nohou zakončených drápkem. Je celosvětově rozšířen a současně je známo přibližně 500 druhů.

Z nepřeberného množství vši parazitují na člověku jen tři druhy – veš šatní, dětská a muňka. Bezesporu celosvětově nejrozšířenější je právě veš dětská (*Pediculus capitis*). Její pojmenování je odvozeno od jejího přírodního rezervoáru, dětských kolektivů, kde se jí daří nejlépe a může se šířit. Více než chlapce postihuje dívky, protože častěji dávají hlavy k sobě a mají delší vlasy. U chlapců je výhodou, že veš obvykle není schopna žít ve vlasech kratších než 1 cm. Veš si ale můžeme i my sami přinést například z kina, veřejného dopravního prostředku atd. Napadení se v průběhu jednoho až čtyř týdnů po kontaktu s postiženým projeví svěděním a pálením pokožky hlavy způsobené bodáním, sáním a pohybem vši. Dráždivě působí i rozpuštědlo, které veš vypouští do kůže při sání.

Stavba těla vši je typická pro členovce. Dominuje zadeček pokrytý štětinami, hrud' je výrazně menší. Má tři páry silných nohou, z nichž každá je zakončena drápkem sloužícím k uchycení na těle hostitele. Hlava je podlouhlá a užší. Ústní ústrojí je bodavě sací a umožňuje tak sání krve z těla hostitele, kterého jsou schopna všechna vývojová stadia vši. Opakované sání krve zajišťuje vším přísun živin, bez kterých dokážou přežít pouze několik hodin až dní. Z toho je patrné, že všy patří k tzv. Permanentním parazitům (resp. Ektoparazitům), kteří pro své přežití potřebují zpravidla trvalý kontakt s hostitelem.

Veš dětská osídluje výhradně vlasatou část hlavy, nejvyšší zastoupení je možné sledovat

zejména na spáncích. Všy mimo svého hostitele nedokáží příliš dlouho přežít a nejpozději do 24 hodin umírají. Veš dětská tráví celý svůj život ve vlasech a živí se sáním krve, dospělci 4–5krát denně. Samice se dožívá maximálně 32 dní, během nichž nakladou asi 50 vajíček. Samci žijí o něco méně. Všy vlasy nikdy dobrovolně neopouštějí. Letmý dotek hlav není zpravidla dostatečný pro přenos. Poté, co se samička zabýdl na novém hostiteli, začne klást vajíčka, tzv. hnidy. Jsou upevněné na vlas u pokožky hlavy velice odolným bílkovinným tmelem. Ten odolává jakémukoli běžné hygieně. Vlasy rostou rychlostí asi 1 cm za měsíc a trvání napadení lze odhadovat podle vzdálenosti hnid od pokožky. Přibližně po týdnu se začnou líhnout larvy, jenž okamžitě začnou sát krev. Larva se pozvolna mění v nymfu a ta následně v dospělého jedince. Tato přeměna trvá přibližně další týden.

Pediculus capitis není přenašečem žádného vážného onemocnění, přesto představuje velmi nepříjemný problém. Navíc hrozí, že v závislosti na svěděním může dojít k rozkrabání, zavlečení infekce a hnisavé reakci. Z nedostatečné informovanosti veřejnosti s tímto onemocněním obecně úzce souvisí pocit studu, přitom s hygienou jedince toto onemocnění nemá žádnou spojitost. Veš dětská napadá celosvětově všechny sociální vrstvy obyvatel bez ohledu na vyspělost země a spolehlivě přežije veškeré úkony každodenní hygieny, jako jsou mytí hlavy, či česání běžným hřebenem. Zbavit dítě postižené pedikulózou vši, aby se zabránilo dalšímu šíření, je ze zákona povinností rodičů dítěte. Jediným důvodem k zahájení odlišivování je fyzický nálezkem živých, lezoucích vši. V případech, kdy jsou hnidy na vlasech vzdáleny od pokožky méně než 8 mm, je přítomnost živých lezoucích vši pravděpodobná. Odlišivování dětí je téměř vždy

prováděno rodiči. Nesprávná aplikace odlišivovacích přípravků může ohrožovat zdraví dětí. Proto jsou kladeny zvýšené nároky na bezpečnost odlišivovacích přípravků.

Výskyt pedikulózy se v posledních letech výrazně zvyšuje i v České republice. Je to důsledek vzniklé rezistence k odlišivovacím přípravkům. Podle dat SZÚ byla u nás již v roce 1992 prokázána rezistence vši dětské k permethrinu a v roce 2004 rezistence k malathionu, což jsou nejčastěji používané insekticidy k odlišivování (1). Z insekticidů jsou u nás v současné době v rámci specifického léčebného programu povolena dvě odlišivovací léčiva. Jsou to vlasová voda Diffusil H Forte spray, který obsahuje carbaryl a insekticidní šampon Parasidose obsahující d-phenothrin. Ovocidní účinnost má jen d-phenothrin, u carbarylmu musí být nedostatečná ovocidní účinnost kompenzována opakovanou aplikací za 8–10 dnů po první aplikaci (2).

Diffusil H Forte je kožní sprej určený pro hubení vši dětské a muňky ve vlasech a ochlupení lidského těla. Přípravek může být aplikován na dospělé i děti. Proti vši dětské se nanáší do suchých vlasů stříky trvajících asi 1 vteřinu každý, na 5 až 10 míst, co nejbližší k pokožce, po rozhrnutí vlasů. Chráníme oči před zasažením a stékáním přípravku. Po nastříkání rozetřeme ve vlasech tak, aby kůže a vlasy byly zvlhčeny. Vlasy umyjeme důkladně normálním šampónem za 8 až 12 hodin po ošetření. V té době jsou zahubeny všechny lezoucí všy. Pro likvidaci hnid a larev vši z nich vylíhlých, je nutné aplikaci přípravku v plném rozsahu opakovat po 8 dnech od první aplikace.

Přípravek Parasidose je šampon proti vším a jejich vajíčkům. Obsahuje d-phenothrin. Je doporučený v rámci specifického léčebného programu pro osoby starší 2,5 let. Nesmí se po-

užívat v těhotenství a při kojení. Jedna kúra spočívá v dvojnásobném mytí vlasů. Do zvlhčených vlasů se vetře asi 20 ml šamponu a nechá se působit asi 1 minutu. Poté se vlasy důkladně opláchnou. Při druhém mytí nanese se asi 50 ml šamponu, nechá se působit 5 minut a důkladně opláchneme. Parasidose šampon proti vším a jejich vajíčkům obsahuje kyselinu octovou. Vlasy je potřeba po jeho použití důkladně opláchnout. Obsahuje propylenglykol, proto může vyvolat kontaktní dermatitidu. Aplikace šamponu se doporučuje opakovat opět v plném rozsahu po 8 až 10 dnech.

Novější odlišovací přípravky obsahují jako účinné látky silikonové oleje. Byly uvedeny na trh v roce 2006 ve Velké Británii a v USA. Britský přípravek se u nás prodává pod obchodním názvem Hedrin, obsahuje dimeticon (4% roztok). Po jeho vetření do vlasů účinná látka obalí povrch těla vši, čímž naruší hospodaření s vodou, což vede k rychlému uhynutí. Hedrin se nevstřebává kůží, lze ho proto aplikovat alergickým a astmatickým dětem. Bez obav ho mohou používat těhotné i kojící matky. Roztok se aplikuje do suchých vlasů a nechá se působit 8 hodin, nejlépe přes noc. Poté se vymyje běžným šamponem. Tento postup se po 7 dnech opakuje, aby byly odstraněny jakékoliv další vši, které se mohly mezitím vyvíjet. Protože jde o látku nově používanou, neexistuje pro ni rezistence a přípravek je plně účinný i proti vším rezistentním k insekticidům. Hedrin obsahuje 4% dimeticon a cylcometicon,

oba komponenty jsou dobře snášeny a jsou běžně používány v kosmetickém průmyslu.

Dalším přípravkem pro odstranění vši obsahující dimetikon je Pedicul Hermal. Umožňuje provádět léčbu proti vším účinně a netoxicky. Je tedy vhodný jak pro děti, tak pro dospělé. Lze jej používat v jakémkoliv věku a také během těhotenství a kojení. Přípravek se nanáší na suché vlasy dokud nejsou tekutinou úplně zvlhčeny a nechá se působit nejméně 10 minut. Potom se vlasy pročešou přiloženým hřebenem proti hnidám po jednotlivých pramenech. Po skončení pročešávání se vlasy důkladně opláchnou. Kůru je potřeba zhruba po 8 dnech zopakovat. V přípravku nejsou použity žádné parfémové ani konzervační látky, čímž je sníženo riziko vzniku alergie nebo podráždění pokožky.

Alternativní odlišovací přípravky poslední doby představují i směsi přírodních olejů, z nichž nejznámější je komerčně vyráběná směs kokosového oleje, anýzového oleje a oleje z rostliny ylang-ylang jménem Paranit. Obsahuje i dimetikon. Unikátní složení má tu vlastnost, že proniká do dýchacích cest vši, které následně umírají na asfyxii a dehydrataci (4). Sprejem se důkladně popráší vlasy po celé délce, aby se přípravek dostal na celou plochu kůže. Důkladně se vmasíruje a vlasy se před umytím důkladně pročešou přiloženým hřebenem k odstranění mrtvých vši a hnid. Poté se vlasy důkladně umyjí přiloženým šamponem s kondicionérem. Díky mechanickému působení nehrozí, že by si organizmus vytvořil na tento přípravek rezistenci.

Obecné zásady platí vždy. Před použitím jakéhokoliv přípravku si pozorně přečíst příbalový leták, složení účinných a pomocných látek a postupovat přesně podle návodu. Vajíčka vši (hnidy) je potřeba z vlasů vyčesat hustým hřebenem, nebo vybírat. Možný ideální způsob odlišování je ostříhání napadených dětí. To je sice účinné, avšak může stresovat postižené děti i jejich rodiče. K aplikaci do vlasů u dětí postižených pedikulózou by měly být použity jen přípravky k tomu určené. Neměly by být používány insekticidní přípravky nebo oleje vyrobené k jiným účelům.

Literatura

1. Rupeš V, Vlčková J, Mazánek L, et al. Veš dětská: systematika, výskyt, rezistence, odlišování, epidemiologie, mikrobiologie, imunologie 2006; 55: 112–119.
2. Rupeš V, Moravec J, Chmela J, et al. A resistance of head lice (*Pediculus capitis*) to permethrin in Czech Republic. *Centr.eur.J.publ.Hlth.* 1995; 3: 30–33.
3. Volf P, Horák P, a kol. Paraziti a jejich biologie, Triton, Praha 2007.
4. Rupeš V, Vlčková J, Veš dětská zůstává problémem, *Dermatol. Praxi* 2009; 3(1): 13–18.

Článek přijat redakcí: 2. 7. 2012

Článek přijat k publikaci: 25. 8. 2012

Mgr. Dana Koktavá

Lékárna Na Středisku
Jánského 24, 779 00 Olomouc
dana_koktava@email.cz
